

Foto: Ylwa Yngvesson

”Inför generellt stöd för fri åsiktsbildning”

Alliansens Canossavandring med botgöraren Per Bill (M) i spetsen är en seger för kulturtidskrifterna. Men dessvärre en Pyrrhusseger för hela kultursverige som massivt backat upp kravet på oförändrat statsstöd.

Avvecklingen av stödet var brutalt till sin utformning. Över ett årsskifte skulle förutsättningarna förändrats drastiskt. Allianspartiernas uttalade ambition att ge medierna goda och långsiktiga förutsättningar hade ersatts av en dessvärre genomtänkt nyck. Ett infall utan perspektiv vare sig bakåt eller framåt.

Det stöd som utgår till böcker, dagspress, tidskrifter och andra former av selektivt stöd för masskommunikation ses som något självklart. En god gärning av en god och evigt frihetsälskande stat. Förläggare, massmedier och kulturprofiler har legat så länge i denna statliga marinad att de inte längre förstår att det selektiva stödet är ett problem i dag och ett hot på sikt.

Starten för tillredningen av marinaden och processen kan dateras till 1965. Det år då stödet till dagspressen infördes. Sedan dess har det ökat i omfattning och omfattar i dag även tidskrifter och litteratur. För att sköta ruljansen skapades en ny byråkrati i form av Presstödsnämnden. En nödvändig tillsyn för att hålla efter kreativa tidningsdirektörer som ständigt hittade nya konstruktioner för att maximera stödet.

Det saknades inte kritiska röster när presstödet infördes. I sin reservation till den första presstödsutredningen befarade Gustaf Ander och Birger Lundström att ett ”direkt beroende” av staten ”kan i vissa situationer – exempelvis i utrikespolitiskt ömtåliga lägen – bli ett avgörande hinder för pressens möjligheter att fylla sin bevakningsuppgift”.

Makt växer inte bara ur gevärspipor utan också ur ymnighetshorn.

Så ville alliansregeringen också använda det. I uppdraget till presstödsutredningen ingick att utforma en demokratibestämmelse. Medier som företräder en icke demokratisk inriktning skulle inte få del av stödet. Fenomenet att vidga och strama åt styrningen varnade John Stuart Mill för redan i slutet av 1800-talet. I sin bok Om friheten talar han om en ”tilltagande böjelse” för att samhällets välde ständigt utökas genom opinionsbildning och lagstiftning. Ett missförhållande som inte försvinner av sig självt enligt Mill.

Sedan 1766 har det i tryckfrihetsförordningen funnits en bestämmelse om etableringsfrihet och förbud mot hindrande åtgärder. Regleringens syfte är att staten ska förhålla sig neutral till olika former för spridande av åsikter.

Såväl negativa som positiva åtgärder som främjar eller motarbetar vissa åsiktsriktningar eller vissa former för masskommunikation är oförenliga med

tanken på en fri åsiktsbildning. Lagstiftaren ska ange ramarna för yttrandefrihetens gränser men i övrigt hålla tassarna borta från publicistisk verksamhet.

För att förvandla en Pyrrhusseger till en verklig seger krävs att de som lovar bot och bättring under sin Canossavandring förmås att lägga om stödpolitiken. Allt selektivt stöd som tidskriftsstödet och pålagor som i dag slår olika måste likställas, som momssatserna. Ett avsteg från denna frihetliga tradition som trots allt får accepteras är att samhället uppträder som ”ägare” till medier i form av public service. Men det kräver en reglering som ger företagen publicistisk frihet och inte konkurrerar ut övrig medieverksamhet.

Istället för selektiva åtgärder krävs ett generellt stöd som ger goda och långsiktiga förutsättningar för en fri åsiktsbildning. Det skulle kunna ske genom att de sociala avgifterna sänks för medier som faller in under grundlagarna, bland annat böcker, film, nyhetsbyråverksamhet, dagspress och tidskrifter. Gränsdragningsproblemen framstår inte som olösliga.

Med ett generellt stöd skulle inte statens med hjälp av ymnighetshornet kunna strypa för dagen icke acceptabla eller önskade åsikter. Visst kan farhågan framstå som ett utslag av överdriven konspiratorisk läggning. Vi lever ju i en demokrati som styrs av politiker som vill väl.

Historien lär något annat.

Under andra världskriget använde regeringen hela batteriet av åtgärder för att komma åt böcker, teaterföreställningar och tidningar som ansågs utgöra ett hot mot neutralitetssträvan. Statsråden vädjande om återhållsamhet i kritiken av Tyskland. Tidningar drabbades av transportförbud. Konfiskationerna duggade tätt mot nazikritiska tidningar. En pressnämnd varnade tidningar som inte ansågs ha brukat tryckfriheten rätt. Justitieminister K G Westman dammade av förlegade bestämmelser för att uppnå inte bara en statlig neutralitet utan en åsiktsneutralitet.

Är det någon som tror att Vilhelm Mobergs Rid i natt! eller utgåvan av Herman Rausing's Samtal med Hitler skulle fått litteraturstöd? Att anti-nazisten Torgny Segerstedts vars Göteborgs Handels och Sjöfartstidning drabbades av konfiskationer skulle fått behålla sitt presstödet? Eller att veckotidningen Trots Allt! skulle fått behålla sitt kulturtidskriftsstöd?

Efter en Pyrrhusseger och under en Canossavandring bör publicister respektive politiker reflektera över hur yttrandefriheten kan stärkas. Så att den står pall även den dag samhället utsätts yttre påtryckningar eller inre slitningar.

NILS FUNCKE

journalist och expert på yttrandefrihetsfrågor

Av Sidan 4

fjarde.sidan@expressen.se

Publicerad 18 dec 2014 18:37

Adress till denna artikel:

<http://www.expressen.se/debatt/infor-generellt-stod-for-fri-asiktsbildning>